

ЕТИЧНІ АСПЕКТИ УПРАВЛІННЯ РИЗИКАМИ В СУЧАСНИХ УМОВАХ ЕКОНОМІЧНИХ ПЕРЕТВОРЕНЬ: ВІД ТЕОРІЇ ДО ПРАКТИКИ

ETHICAL ASPECTS OF RISK MANAGEMENT IN THE MODERN CONDITIONS OF ECONOMIC TRANSFORMATIONS: FROM THEORY TO PRACTICE

У статті проаналізовано теоретичні постулати етичних аспектів управління ризиками в сучасних умовах економічних перетворень, акцентовано увагу на необхідності запровадження комплексних економічних перетворень, проведенні глибокого наукового дослідження понятійно-категоріального апарату визначеної дефініції «етичні аспекти управління ризиками», враховуючи глобалізаційні зрушення й трансформаційні економічні процеси. Крім того, у матеріалах наукового дослідження проаналізовано перелік спектру моделей кількісної та якісної оцінки ступеню впливу реальних та потенційних ризиків макроекономічного характеру, а саме: Value at Risk (VaR), Conditional Value at Risk (CVaR), Стандартне відхилення, Бета-коефіцієнт, Сценарний аналіз, Матриця ризиків, Моделі кредитного ризику; виокремлено необхідність проведення подальших наукових у напрямку формування дієвого механізму державного управління в створенні етичного бізнесу в сучасних ринкових умовах.

Ключові слова: етика, управління, аспекти, ризики, стратегія, економічні перетворення.

Ethical aspects of risk management in modern conditions of economic transformations determine the need for innovative provision and constant search for effective management mechanisms in the defined problem area. Implementation of ethical norms and innovative principles of risk management in the activities of business structures ensure the need for complex economic changes, arguing for attention to the need for structural transformations. The effectiveness of doing business in the conditions of a full-scale military invasion determines the transformation of the macroeconomic level, ensuring the progressiveness of transformational shifts in the context of the strategic development of the state's economic system. Despite its importance and relevance, the problem of analyzing the ethical aspects of risk management remains theoretically poorly understood. To date, no unambiguous categorical apparatus of the appropriate definition has been formed, there is no single classification of indicators of influence on the context of the formation of ethical aspects of risk management; there are no comprehensive studies of risk management problems in modern conditions of economic transformations. In today's conditions of transformational economic transformations, the issue of in-depth analysis of ethical aspects of risk management is gaining relevance and comprehensive nature of strategic shifts at the macroeconomic level. Therefore, the definition of «ethical aspects of risk management» is poorly researched and is mostly based on the opinions and results of scientific research by foreign scientists. Ethical aspects form the prerequisites for management's response to the level of probability and potential impact of undesirable economic events. The article analyzes the theoretical postulates of ethical aspects of risk management in modern conditions of economic transformations, focuses on the need to introduce comprehensive economic transformations, conduct an in-depth scientific study of the conceptual and categorical apparatus of the defined definition «ethical aspects of risk management», taking into account globalization shifts and transformational economic processes. In addition, the scientific research materials analyzed a list of the spectrum of models for quantitative and qualitative assessment of the degree of influence of real and potential risks of a macroeconomic nature, namely: Value at Risk (VaR), Conditional Value at Risk (CVaR), Standard deviation, Beta coefficient, Scenario analysis, Risk matrix, Credit risk models; the necessity of conducting further scientific studies in the direction of the formation of an effective mechanism of state management in the creation of ethical business in modern market conditions is highlighted.

Key words: ethics, management, aspects, risks, strategy, economic transformations.

УДК 336.67

DOI: <https://doi.org/10.32782/dees.14-15>

Бардадим М.В.¹

к.е.н., доцент,
доцент кафедри обліку,
оподаткування та управління
фінансово-економічною безпекою,
Дніпровський державний
аграрно-економічний університет

Bardadym Mariya

Dnipro State Agrarian
and Economic University

Постановка проблеми. Етичні аспекти управління ризиками в сучасних умовах економічних перетворень зумовлюють необхідність інноваційного забезпечення та постійного пошуку дієвих механізмів менеджменту у визначеній проблемній сфері. Впровадження етичних норм та новатики принципів управління ризиками в діяльності бізнес-структур забезпечують необхідність комплексних економічних видозмін, аргументуючи увагу на необхідності структурних перетворень. Ефективність ведення бізнесу в умовах повномасштабного воєнного вторгнення обумовлює перетворення макроекономічного рівня, забезпечуючи прогресивність трансформаційних зрушень в контексті стратегічного розвитку економічної системи держави.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Питання аналізу етичних аспектів управління ризиками в сучасних умовах економічних перетворень порушувалися у працях багатьох відомих українських та зарубіжних вчених, таких як: Гавриш О.А., Кавун В.А. [1], Данченко О.Б., Занора В.О. [2], Пильнова В.П., Гавриш О.М., Капелюшна Т.В. [3], Сосновська О.В., Деденко Л.А. [4], Охріменко О.О., Скоробогатова Н.Є., Манаєнко І.М., Ярьсько Р.С. [5], Матвієнко-Біляєва Г.Л. [6], Каюда В.О. [7], Коляда Ю.В., Кмитюк Т.Л., Шатарська І.Ф. [8], Красноручський О.О., Маренич Т.Г., Марченко В.А., Помогалова Н.В. [9], Мандич О.В., Науменко А.О., Устік Т.В., Колодненко Н.В. [10] та інші.

Незважаючи на свою значимість і актуальність, проблема аналізу етичних аспектів управління

¹ ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-6067-9129>

ризиками залишається теоретично мало розкритою. На сьогоднішній день не сформовано однозначний категоріальний апарат відповідної дефініції, відсутня єдина класифікація показників впливу на контекст формування етичних аспектів управління ризиками; відсутні комплексні дослідження проблем управління ризиками в сучасних умовах економічних перетворень.

Постановка завдання. Метою статті є аналіз етичних аспектів управління ризиками в сучасних умовах економічних перетворень.

Виклад основного матеріалу дослідження. В сучасних умовах трансформаційних економічних перетворень питання глибинного аналізу етичних аспектів управління ризиками набуває актуальності та всеохоплюючого характеру стратегічних зрушень макроекономічного рівня. Відтак, дефініція «етичні аспекти управління ризиками» є малодослідженою та ґрунтується здебільшого на думках та результатах наукових досліджень закордонних вчених. Етичні аспекти формують передумови реагування менеджменту на рівень ймовірності та потенційний вплив небажаних економічних подій. На сьогоднішній день, завдяки дослідженням низки як закордонних, так і вітчизняних вчених [6–10], існує перелік спектру моделей кількісної та якісної оцінки ступеню впливу реальних та потенційних ризиків макроекономічного характеру (рис. 1).

На сьогоднішній день, «етика та корпоративна відповідальність в бізнесі є ключовими аспектами, які впливають на діяльність компаній у глобальному масштабі» [5]. Узагальнено відповідні поняття визначають, як компанії повинні поводитися

і взаємодіяти зі своїми співробітниками, клієнтами, акціонерами, конкурентами та суспільством в цілому, акцентуючи увагу та етиці управління ризиками із різними групами стейкхолдерів.

Важливо розуміти, що етика та корпоративна відповідальність включають в себе дотримання високих стандартів поведінки і врахування впливу компаній на навколишнє середовище та суспільство. Зараз поступово реалізується перехід від концепції «New public management» (державного менеджеризму) до концепції «Good governance» (якісне регулювання), яка ґрунтується на необхідності формування механізмів партисипаторної демократії в новому постіндустріальному суспільстві, де успіх інституції визначається рівнем і якістю комунікацій громадян і держави. У зв'язку з цим, – державу розглядають усе більше як постачальника послуг, тому, як зразок для етики державних службовців, може виступати корпоративна етика бізнес-структур [9]. Перелічені моделі оцінки ступеню впливу ризиків макроекономічного характеру допомагають розуміти потенційні ризики та виважено розробляти плани стратегічного пріоритетного розвитку, враховуючи глобалізаційні виклики сьогодення та позиціонування економічної системи держави на світовій арені.

Однак, серед основних ключових елементів аспекти етики в бізнесі полягають у аналізі спектру певних складових, а саме:

- дотримання прав людини;
- соціальна відповідальність;
- екологічна стійкість;
- добросусідські відносини;
- етика управління.

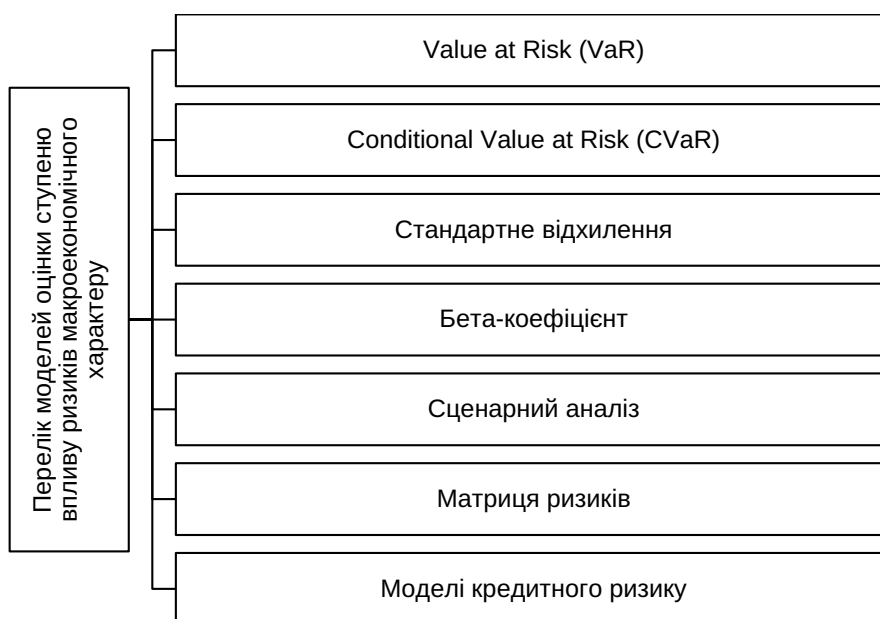

Рис. 1. Перелік моделей оцінки ступеню впливу ризиків макроекономічного характеру

Джерело: узагальнено автором на підставі [6–10]

Основними принципами управління комплаєнс-ризиками, в умовах повномасштабного воєнного вторгнення, є наступні:

- 1) незалежність;
- 2) прозорість;
- 3) розмежування обов'язків;
- 4) наслідування керівництва;
- 5) пропорційність;
- 6) гнучкість;
- 7) ефективність;
- 8) конфіденційність;
- 9) структурованість;
- 10) своєчасність та комплексність.

Синергетичний ефект впровадження та активного дотримання відповідних принципів управління комплаєнс-ризиками забезпечує ефективне функціонування на макроекономічному рівні в умовах ревіталізації економічної системи держави.

В сучасних умовах економічних перетворень етичні аспекти управління ризиками мають різні концептуальні засади. У зв'язку з цим, відповідні принципи управління комплаєнс-ризиками мають суттєве значення. Вплив бізнес-етики на ефективність менеджменту компаній важко переоцінити. В умовах сьогодення етичні аспекти управління ризиками стали невід'ємною частиною політики компаній, акцентуючи увагу на спектрі першочергових важливих стратегічних векторів розвитку у довгостроковій перспективі. З метою забезпечення ефективного управління ризиками крізь призму етичних аспектів необхідним є обов'язкове врахування складових елементів етичної поведінки в процесі ведення бізнесу, а саме:

- врахування різноманітних поглядів щодо релігійних вірувань;
- акцентування окремої уваги на формуванні мислення та логіки побудови думки;
- ідіома людяності та інше.

Результати менеджменту системи ризиків в аспекті етичних норм нівелюють вплив загроз як внутрішнього, так і зовнішнього характеру, відображаючи здатність компанії досягати сформованих векторів стратегічних економічних перетворень у середньо- та довгостроковій перспективах.

З метою визначення ступеню ефективності управління ризиками суб'єктів ведення бізнесу крізь призму етичних аспектів використовуються вимірювальні інструменти. Відтак, методологічні постулати відповідної оцінки можуть бути різними за наповненням та сутністю, однак усі вони направлені на врахування необхідності досягнення стратегічних пріоритетів у найкоротший період часу. Наприклад, з метою визначення відповідної ефективності менеджменту реальних та потенційних ризиків може використовуватись модель карт збалансованих відносин. Відповідна методика є багатогранною та побудована на дотриманні чотирьох

основних постулатів, які постають у наступних вимірах:

1) Фінансовий вимір: враховує можливості досягнення фінансових пріоритетів акцентуючи увагу на вимірювання ступеню та характеру впливу відповідних загроз.

2) Вимір діяльності: характеризується використанням інструментарію вимірювання внутрішніх процесів, які ускладнюють або унеможливають досягнення стратегічно важливих результатів діяльності за певний період часу.

3) Вимір стейкхолдерів: направлений на врахування інтересів різних груп стейкхолдерів, що є необхідним для ефективного менеджменту ризиків.

4) Вимір зростання: передбачає розвиток прогресивного мислення та інтелектуальних навичок співробітників для прийняття виважених управлінських рішень.

Синергетична ефективність означених вимірів формує відтворення високого ступеню ефективності управління ризиками суб'єктів ведення бізнесу крізь призму етичних аспектів. Підвищення уваги до питання етичних аспектів ведення бізнесу є першочерговим завданням менеджменту на усіх етапах діяльності. Відтак, відповідні постулати формують конкурентні переваги компанії довгостроковій перспективі, закріплюючи її позиції як на вітчизняному, так і на міжнародному ринку, акцентуючи увагу на комплексності та важливості прийняття виважених управлінських рішень в сфері контролю на рівнем ризиків.

Висновки. Відтак, значення аналізу етичних аспектів управління ризиками в сучасних умовах економічних перетворень важко переоцінити. Приділення достатньої кількості уваги впровадженню та розвитку етичних аспектів управління ризиками сприяє формуванню позитивного іміджу держави на світовій арені, допомагає вийти із скрутного становища з огляду на наявні пророблені комунікативні ситуації та затвердження альтернативних варіантів їх вирішення. Вважаємо, що подальші дослідження з даного напрямку мають бути зорієнтовані на механізм державного управління в створенні етичного бізнесу в сучасних ринкових умовах.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Гавриш О.А., Кавун В.А. Критичний аналіз нормативних засад управління проектними ризиками. *Економічний вісник Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут»*. 2017. № 14. URL: <http://ev.fmm.kpi.ua/article/view/108781> (дата звернення: 07.09.2024).
2. Данченко О.Б., Занора В.О. Проектний менеджмент: управління ризиками та змінами в процесах прийняття управлінських рішень : монографія. Черкаси : ПП Чабаненко Ю.А., 2019. 278 с.

3. Пильнова В.П., Гавриш О.М., Капелюшна Т.В. Формування системи управління підприємницькими ризиками. *Інвестиції: практика та досвід*. 2020. № 24. С. 51–57.

4. Сосновська О., Деденко Л. Ризик-менеджмент як інструмент забезпечення стійкого функціонування підприємства в умовах невизначеності. *Європейський науковий журнал економічних та фінансових інновацій*. 2019. № 1(3). С. 70–79.

5. Охріменко О.О., Скоробогатова Н.Є., Манаєнко І.М., Яресько Р.С. Управління інноваційними проектами в умовах міжнародної інтеграції : монографія. Київ : КПІ ім. Ігоря Сікорського, Вид-во «Політехніка», 2018. 262 с.

6. Матвієнко-Біляєва Г.Л. Ризик-менеджмент як сучасна система ефективного управління ризиками. *Молодий вчений*. 2018. №4. URL: <http://www.donnuet.edu.ua/index.php/en/nauka/oholoshennia/1413-zbirka-tez-za-robotoiu-konferentsii/file> (дата звернення: 07.09.2024).

7. Каюда В.О. Система управління ризиками згідно методології COSO. *Сучасні проблеми управління підприємствами: теорія і практика*. 2019. № 3. С. 1–3. URL: <http://surl.li/fumyti> (дата звернення: 07.09.2024).

8. Коляда Ю.В., Кмитюк Т.Л., Шатарська І.Ф. Система методів та моделей оцінювання нелінійної динаміки числової міри економічного ризику. *Ефективна економіка*. 2020. № 7. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=8052> (дата звернення: 18.09.2024).

9. Красноруцький О.О., Маренич Т.Г., Марченко В.А., Помоголова Н.В. Трансформація маркетингу аграрних підприємств в умовах воєнного часу. *Український журнал прикладної економіки та техніки*. 2023. Т. 8. № 3. С. 10–17.

10. Мандич О.В., Науменко А.О., Устік Т.В., Колодненко Н.В. Реінжиніринг бізнес-проектів: організаційні, управлінські та фінансові аспекти. *Український журнал прикладної економіки та техніки*. 2022. Т. 7. № 2. С. 53–59.

REFERENCES:

1. Havrysh O.A., Kavun V.A. (2017). Krytychnyi analiz normatyvnykh zasad upravlinnia proektnyumu ryzykamy [Critical analysis of regulatory principles of project risk management]. *Ekonomichnyi visnyk Natsionalnoho tekhnichnoho universytetu Ukrainy «Kyivskiy politekhnichnyi instytut»*, no. 14. Available at: <http://ev.fmm.kpi.ua/article/view/108781> (access date: 07.09.2024).

2. Danchenko, O.B. and Zanora, V.O. (2019). Proektnyi menedzhment: upravlinnia ryzykamy ta zminamy v protsesakh pryiniattia upravlinskykh rishen: monohrafiia [Project management: managing risks and

changes in management decision-making processes: monograph]. PP Chabanenko Yu.A., Cherkasy, Ukraine, 278 p.

3. Pylnova V.P., Havrysh O.M., Kapeliushna T.V. (2020). Formuvannia systemy upravlinnia pidpriemnytskymy ryzykamy [Formation of the business risk management system]. *Investytsii: praktyka ta dosvid*, no. 24, pp. 51–57.

4. Sosnovska O., Dedenko L. (2019). Ryzik-menedzhment yak instrument zabezpechennia stiiikoho funktsionuvannia pidpriemstva v umovakh nevyznachenosti [Risk management as a tool for ensuring stable functioning of the enterprise in conditions of uncertainty]. *Yevropeyskyi naukovyi zhurnal Ekonomichnykh ta Finansovykh innovatsii*, vol. 1(3), pp. 70–79.

5. Okhrimenko O.O., Skorobohatova N.Ye., Manaienko I.M., Yaresko, R.S. (2018). Upravlinnia innovatsiynymy proektamy v umovakh mizhnarodnoi intehratsii : monohrafiia [Management of innovative projects in conditions of international integration: monograph]. KPI im. Ihoria Sikorskoho, Vyd-vo "Politekhnik", Kyiv, Ukraine, 262 p.

6. Matvienko-Biliyaeva H. (2018). Ryzik-menedzhment yak suchasna systema efektyvnoho upravlinnia ryzykamy [Risk management as a modern system of effective risk management of business structures]. *Molodyi vcheniy*, no. 4. Available at: <http://www.donnuet.edu.ua/index.php/en/nauka/oholoshennia/1413-zbirka-tez-za-robotoiu-konferentsii/file> (access date: 07.09.2024).

7. Kayuda V. (2019) Systema upravlinnia ryzykamy zghidno metodolohii COSO [Risk management system according to the COSO methodology]. *Suchasni problemy upravlinnia pidpriemstvamy: teoriia i praktyka*, no. 3, pp. 1–3. Available at: <http://surl.li/fumyti> (access date: 07.09.2024).

8. Kolyada Yu.V., Kmytyuk T.L., Shatarska I.F. (2020). System of methods and models for evaluating the nonlinear dynamics of the numerical measure of economic risk [Systema metodiv ta modelei otsiniuvannia neliniinoi dynamiky chyslovoi miry ekonomichnoho ryzyku]. *Efektivna ekonomika*, no. 7. Available at: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=8052> (access date: 18.09.2024).

9. Krasnorutskiy O.O., Marenich T.G., Marchenko V.A., Pomogalova N.V. (2023). Transformation of marketing of agrarian enterprises in wartime conditions. [Transformatsiia marketynhu ahrarykh pidpriemstv v umovakh voiennoho chasu]. *Ukrainskyi zhurnal prykladnoi ekonomiky ta tekhniky*, vol. 8, no. 3, pp. 10–17.

10. Mandych O.V., Naumenko A.O., Ustik T.V., Kolodnenko N.V. (2022). Reengineering of business projects: organizational, managerial and financial aspects. [Reinzhyrnirynh biznes-proektiv: orhanizatsiini, upravlinskyi ta finansovi aspekty]. *Ukrainskyi zhurnal prykladnoi ekonomiky ta tekhniky*, vol. 7, no. 2. pp. 53–59.